

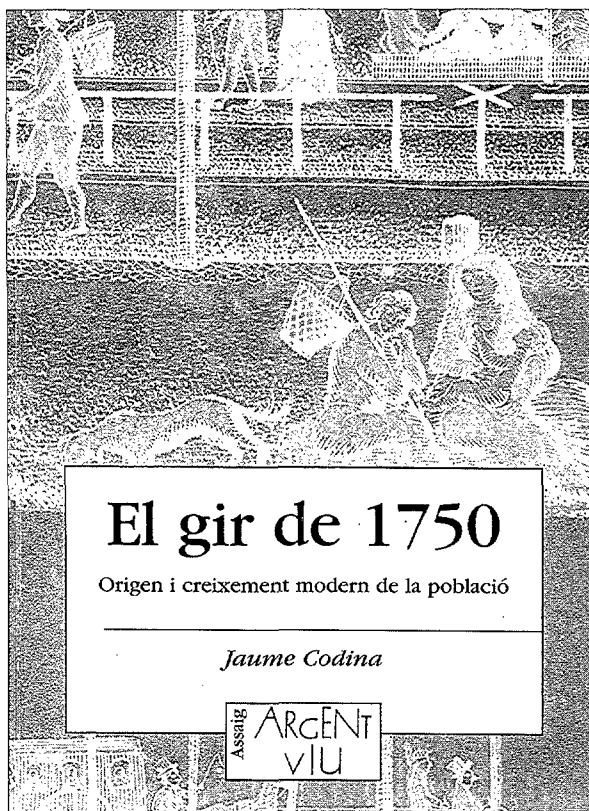
Jaume Codina

EL GIR DE 1750. ORIGEN I CREIXEMENT MODERN DE LA POBLACIÓ

Col·lecció d'assaig "Argent Viu", Pagès Editors, 1998.

LLUÍS MONJAS MANSO

Ressenyes

Aquest llibre és força diferent d'aquells a què ens té acostumat l'autor. Es tracta d'un assaig que té una part d'autobiografia de la seva carrera professional com a historiador i una altra part reivindicativa; però a la vegada també exposa les seves conclusions sobre un dels debats més interessants que ha generat la historiografia contemporània: quines foren les causes del gir demogràfic que es produí a partir de 1750.

Per començar, cal fer notar i destacar l'especial habilitat de Jaume Codina a l'hora d'escriure i presentar les seves idees, una qualitat poc desenvolupada entre la majoria dels historiadors, i que fa que la lectura de les seves obres sigui molt més fluïda i entretinguda.

Aquest assaig, potser, és una de les seves obres més heterodoxes, però jo diria que, també, una de les més originals i atractives que ha escrit; ell mateix es justifica: «...jo veia ben clar que allò que desitjava era una denúncia d'història, adreçada al gran públic. La millor manera d'aconseguir-ne efectivitat —em deia— seria explicar el procés dels vint anys de recerca personal per etapes, amb els punts clars i els foscos, els camins veritables i els falsos, els avenços i els retrocessos, els ecos sonors i els silencis dels morts. Una narració: policíaca. Un tema: internacional. Un interès: de primer ordre. Una vindicació: la meva. I una reivindicació: Catalunya». (p. 10)

L'elaboració d'aquesta reflexió ve donada per la falta de ressò que han tingut les idees de Jaume Codina entre la historiografia catalana respecte al debat sobre la revolució demogràfica del segle XVIII. Ell creu que ha intentat donar a conèixer els seus plantejaments i punts de vista, que, com indica, deixen de ser "hipòtesis" per passar a ser "realitats", ja que les seves idees estan prou demostrades per les dades que aporta. Sobretot, en el I i el II Congrés d'Història Moderna de Catalunya celebrats en la dècada dels vuitanta, esperava generar un debat historiogràfic sobre les causes del desempallegament o deseiximent (*take off*) demogràfic de 1750. Però el silenci va ser l'única resposta que va trobar, i és ben sabut que allò que fa més mal que la crítica destructiva és la indiferència; per això, l'autor s'ha decidit a escriure aquest llibre amb la ferma voluntat d'iniciar aquest debat necessari.

Com indica Jaume Codina, la demografia històrica ha estat molt poc conreada a casa nostra, des que Jordi Nadal i Emili Giralt van canviar l'orientació dels seus estudis i sobretot el primer es va dedicar a l'estudi de l'economia, com recordava amb recança en una entrevista recent que li feien a la revista *L'Avenç* amb motiu de la seva jubilació universitària. Per això, Jaume

Codina intenta fer la seva aportació seguint les línies de recerca dels principals demògrafs europeus, especialment els anglosaxons i els francesos.

De fet, cal agrair al mestre Codina que expliqui d'una forma tan clara la seva metodologia de treball (sobretot és útil per a les noves generacions d'historiadors), que exposa pas a pas i que ens ajuda a resseguir la lògica de les seves reflexions: primerament va mirar de constatar si el canvi demogràfic també es donava a Catalunya pels volts de 1750; una vegada va constatar que sí, calia buscar les causes i l'abast d'aquest fenomen. Va intentar, amb les dades de les parròquies del delta del Llobregat, comprovar totes les hipòtesis que plantegen historiadors com Wrigley, Winch, Mols, Mckeown, Chaunu, Braudel o Hobsbawm (es troben a faltar els estudis de Maurice Berthe); no totes funcionaven, i, per tant, calia trobar teories específiques per a les nostres contrades.

L'espai objecte d'estudi, en tot moment, era clar per a Codina: el seu, la parròquia, concretament la de Sant Boi de Llobregat, és a dir, la microhistòria o història local, car el llibre, indirectament, és una apologia de la validesa i necessitat de la història local: «Això és el que he d'explicar des d'ara —ironies de la vida— als meus amics i llegidors: que només la història local i comarcal exercida en profunditat permet de copsar i d'arribar a les grans síntesis històriques...». (p. 83) I en aquest camp, difícilment, es pot superar la mestria de Jaume Codina; la contundència de les dades dels milers de fitxes que ha buidat al llarg de més de vint anys, primer de forma manual, després amb l'ajuda d'una base de dades informatitzada, no deixen cap mena de dubte sobre les seves conclusions.

L'autor torna a aclaparar-nos, i a fer que aquells que ens iniciem en l'estudi de la història ens sentim empetitits i incapaçs d'assolir la seva capacitat de treball i de síntesi. Sovint, s'ha acusat el mestre Codina de falta de capacitat de "síntesi històrica", d'aportar moltes dades però no obtenir tot l'entrellat possible, de no conèixer la bibliografia més recent i innovadora... Amb aquest llibre, aquells que plantejaven aquests dubtes han de quedar muts: l'autor demostra un ampli coneixement de la bibliografia sobre demografia històrica en l'àmbit nacional i internacional, i, sobretot, el llibre és, tot ell, una síntesi d'història sobre les seves recerques al llarg de més de vint anys de curiosa dedicació. Les principals conclusions o "realitats" (segons el mateix autor) que ens transmet són:

—A partir de 1740-50 es produeix una veritable revolució demogràfica que arriba sobtadament.

—No hi ha proporcionalment més naixements, sinó que hi ha menys morts infantils i, sobretot, una prolongació de la vida dels adults.

—La infecció era la causant de l'elevat índex de mortalitat anterior a 1740, cosa que demostra gràcies a la TCMF (taxa de mortalitat per contagi familiar), una de les seves grans aportacions.

—La causa d'aquest canvi sobtat de tendència demogràfica és múltiple.

—La desaparició dels encants públics a partir de 1740 per la major circulació de diners evità la transmissió de les infeccions dels difunts i permeté la reducció de la mortalitat.

—Aparició de les culleres individuals a les cuines a partir de 1740, cosa que generava uns hàbits higiènics més saludables i evitava l'expansió de moltes infeccions que es produïen en menjar amb les mans.

—Lleugera diversificació de la dieta alimentària amb la introducció de més llegums i més pesca salada durant el segle XVIII.

—Els soldats eren uns dels principals transmissors de malalties infeccioses; quan es comencen a bastir casernes permanents (en ple segle XVIII) i disminueixen els allotjaments, la infecció davalla i permet la remuntada demogràfica.

—A partir de la segona meitat del segle XVIII, les cases s'omplen d'estris i paraments diferents que milloren la "qualitat de vida" i, sobretot, la higiene.

La gran aportació de Codina és l'ús de la **reconstrucció de famílies** i de l'estudi de la **vida material** per a l'anàlisi de la demografia històrica, cosa que han fet molt pocs demògrafs. Això només es pot fer des del camp de la microhistòria, però els resultats semblen espectaculars i molt atractius. També és tot un encert l'anàlisi conjunta de la llarga durada i la curta durada, cosa que pot fer gràcies a la riquesa i quantitat de fonts analitzades. Aquestes idees haurien aixecat una gran polseguera en qualsevol altre país europeu i haurien generat un gran debat metodològic i d'interpretació. Llavors, què passa a casa nostra? (com es qüestiona el mateix Jaume Codina) Per què ningú no respon, ni que sigui per desdir, aquestes teories? Per què aquest silenci? Per què cap "gran" teòric de la macrohistòria recull aquestes hipòtesis?

L'autor s'arriba a plantejar que potser el tema no té importància o que l'exposa d'una forma inhàbil i poc atractiva o, fins i tot, que no en sap prou. Però, res més allunyat de la realitat. La causa, sempre segons el meu parer, és molt més senzilla i també trista; Jaume Codina no es troba dins del cercle de les "vaques sagrades" d'aquest país, i això el condemna a l'oblit. Com deia Josep Pla, aquest és un país massa petit perquè hi hagi molts que vulguin destacar, i per tant cal silenciar aquells que poden superar, o figurar al mateix nivell, aquells que ja han arribat al cim. Segurament que molts pensaran: "però, qui s'ha cregut que és aquest Jaume Codina que no és professor de cap universitat, ni membre del CSIC o investigador del IEC? I, a més, des de la història local?"

I, certament, Jaume Codina no té un alt càrrec en el món historiogràfic català, però això no justifica aquest silenci. Es tracta d'un home entregat a la seva causa, la història total, amb una activitat apassionada per la recerca, que després de més de vint anys de dedicació, gairebé exclusiva, ha emmagatzemat i analitzat una quantitat de dades que provoca vertigen (cosa que molt pocs grans historiadors poden dir) i d'una qualitat excepcional. Les seves teories són d'una actualitat i d'un interès fora de tot dubte. La tasca ja està feta i romandrà per sempre; Jaume Codina pot estar-ne satisfet; qui el vulgui llegir i escoltar que ho faci; aquells que se'n desenten, pitjor per a ells. Això sí, que

després no ens diguin que han descobert la Mediterrània, perquè a molts els haurem de recordar que Jaume Codina ho havia fet primer, i aleshores serà quan quedaran en evidència.

Malgrat les virtuts d'aquest llibre, també li podem fer alguna crítica negativa. Per exemple, pel fet que l'autor reproduceix íntegrament les comunicacions que presentà al I i al II Congrés d'Història Moderna de Catalunya (p. 54 i 91), repeteix en excés algunes idees que ja havia expressat amb anterioritat. Tampoc no sembla massa lògic dedicar un capítol sencer al llibre *Els santboians de 1490*, ja que el seu temps d'estudi queda massa allunyat del tema d'anàlisi d'aquest llibre.

El gran dubte que sorgeix és: es poden estendre aquestes conclusions a tot el Principat? Jaume Codina insinua que sí; jo trobo que és perillós. La gran aportació d'aquest llibre és que obre una línia de recerca i una metodologia; a partir d'aquest moment caldria que historiadors d'altres comarques seguissin aquesta línia i es poguessin contrastar els resultats, cosa que ens permetria validar definitivament les hipòtesis per a tot el Principat i matisar les possibles excepcions.

En qualsevol cas, el delta del Llobregat ja té un model explicatiu del seu *take off* poblacional del segle XVIII. Un model que sembla definitiu i difícilment millorable. Gràcies, doctor Codina!